

Сколько крика надо для шепота? Сколько горечи - для печали? Сколько надо позднего опыта, Чтобы жизнь была как в начале? Сколько, сколько всего, что хочется, Когда хочется так немного. Сколько надо иметь одиночества, Чтобы не было так одиноко?

Zigmas Stankus

Maištas Badabere

Žmonija nuo neatmenamų laikų lig šiol nieko geresnio už karą nėra sugalvojusi tarpvalstybinėms problemoms spręsti. Tačiau kiekvienas karas – tik problemos sprendimo pradžia. Jis trunka neilgai, bet jį lydi pokario sunkumai – kas sugriauta per trumpą laiką, atstatinėjama kelis dešimtmečius. Ypač absurdiški karai tarp Rytų ir Vakarų kraštų, kai dvi skirtingos civilizacijos viena kitai per jėgą mėgina įteigti savo gyvenimo pranašumą.

1985m. balandžio 26d. prieš vakarinį namazą (maldą) netoli nuo sienos su Afganistanu, Pakistano teritorijoje, Badabero rajone, esančiame už 24 km į pietus nuo Peševano, pasigirdo automatų tratėjimas, vėliau – ir artilerijos salvės. Po kurio laiko nugriaudėjo labai galingi sprogimai.

Po kelių dienų ten buvo pasiųstas Afganistano žvalgybinio centro „Šir“ agentas 206. Jam pavyko nustatyti, kad prisidengiant karo pabėgėliais iš Afganistano, vienoje tvirtovėje įrengtas mokymo centras, ruošiantis modžahedus (kariai už tikėjimą) kovai su sovietų ir Afganistano demokratinės respublikos (ADR) armijomis.

Mokymo centro teritorijoje, be būsimų kovotojų gyvenamųjų palapinių, buvo didelis ginklų sandėlis bei trys požeminiai kalėjimai. Viename jų kalinami tarybiniai bei ADR karo belaisviai ir sukėlė maištą.

Sunaikino duomenis

Iš oficialiosios TSRS atstovybės Pakistane ir Valstybinės žvalgybos valdybos (GRU) 1985m. gegužės ataskaitos: „18 val. vietos laiku 24 belaisvių kariškių grupė, jau trejus metus kalinama specialioje Afganistano islamo bendrijos (AIB) būstinėje Badabero rajone, įvykdė ginkluotą išpuolį, norėdama išsilaivinti.

Nutakę momentą, kai liko du sargybiniai (likusieji nuėjo melstis), belaisviai užpuolė sargybinius, juos nuginklavo ir įsiveržė į ginklų bei amunicijos sandėlius, esančius toje pačioje stovykloje. Apsiginklavę užėmė gynybines pozicijas ir atvykusiam į maišto vietą Burhanudinui Rabaniui iškėlė ultimatumą: pareikalavo susitikti su Tarybų Sąjungos ir Afganistano ambasadoriais su Suvienytųjų Tarybų organizacijos nariais“.

Derybos su būsimuoju Afganistano prezidentu, tuo metu vienu iš ginkluotos opozicijos lyderių, B. Rabaniu, vyko telefonu ir per garsiakalbius. Iki derybų pradžios konflikto vieta buvo apsupta afganų maištininkų, Pakistano milicijos, taip pat reguliariosios pėstininkų kariuomenės, tankų ir artilerijos pabūklų – Pakistano XI karinio korpuso.

Po neilgų derybų su sukilėliais ir pasitarimo su Pakistano armijos atstovais, B. Rabanis įsakė šturmuoti tvirtovę. Prieš maištaujančius panaudota artilerijos ir tankų ugnis, taip pat kariniai sraigtasparniai. Sukilusiųjų pasipriešinimas baigėsi sprogus amunicijos sandėliui. Visi sukilimo dalyviai žuvo per susišaudymą ir amunicijos sandėlio sprogamą.

Sprogimas buvo toks galingas, kad sunaikino nemažai stovykloje buvusių objektų, taip pat ir kalėjimo kanceliariją su visais duomenimis apie belaisvius. Kita pusė neteko apie 100 afganų maištininkų ir kelių reguliariosios Pakistano armijos karių.

Apie sukilimą – per radiją

Šis įvykis sukėlė Pakistano valdžios, taip pat Afganistano kontrrevoliucijos valdovų susirūpinimą. Skubiai sukvietęs AIB vadų pasitarimą, B. Rabanis pareiškė, kad matydamas ryžtingus sukilusiųjų ketinimus, jis buvo priverstas panaudoti artileriją maištui likviduoti.

Į įvykio vietą atvykęs Šiaurės vakarų provincijos gubernatorius generolas leitenantas Fazlas Hakas pareikalavo iš visų Afganistano maištininkų gaujų vadų imtis priemonių, kad panašūs nesikartotų, nes jie gali iškelti į viešumą, kad Pakistane kalinami tarybiniai kareiviai, paimti į nelaisvę Afganistane.

Į sprogusių stovyklą uždrausta atvykti pašaliniais asmenimis. Konfiskuotas visas Peševano žurnalo „Safir“ tiražas, kuriame buvo informacijos apie Badabero sukilimą.

Tačiau Badabere nepraėjo nepastebėti (artilrijos šaudymas buvo girdimas net Peševare). Gegužės 2d. daugelis informacijos agentūrų pranešė apie nelygią pusiausvyrą mūsųje, kuriame dalyvavo TSRS, ADR kareiviai ir kontrrevoliucijos maištininkai.

Radijo stotis „Amerikos balsas“ gegužės 4d. paskelbė: „Vienoje Afganistano modžahedų bazėje Šiaurės vakarų Pakistane per sukilimą žuvo 12 tarybinių ir 12 afganų karo belaisvių“.

Visi tylėjo

Kas buvo tie kareiviai? Kaip jie atsidūrė modžahedų rankose? Kas pastūmėjo juos sukilti? Kas jiems vadovavo?

Daug metų ši isorija buvo dangstoma paslapties šydu, tik vėliau šiuo klausimu susidomėjo Rusijos užsienio reikalų ministerija, Afganistano karo veteranų organizacijos, žurnalistai, bet rezultatai buvo gana menki. Oficialioji Pakistano valdžia tylėjo, 1991 metų pabaigoje į Maskvą Afganistano islamo bendrijos lyderis B. Rabanis apie Badabero kalbėti atsisakė.

Jau vėliau su B. Rabaniu Afganistano sostinėje Kabule pavyko sutikti žurnalistinio tyrimo besiėmusiam laikraščio „Rosijskaja gazeta“ korespondentui Vladimirui Snegieriovui.

Tačiau B. Rabanis tepasakė besigailys dėl 19850-ųjų įvykio. Esą jis mėginęs įtikinti tarybinius belaisvius pasiduoti, žadėdamas jiems greitą išsilaisvinimą, bet sukilusieji laikėsi savo reikalavimų ir, deja, visi žuvo. Jis negali nurodyti, ku jie palaidoti, nes praėjo daug metų...

Atviresnis pasirodė buvęs Badabero mokomojo pulko vadas. Skirtingai nei jo šefas, buvęs „Alacho karių“ vadovas, paprašęs, kad jo vardas būtų neminimas, papasakojo, kad tarybiniai belaisviai į Badabero pradėti vežti 1980 metų viduryje.

Neišlaikė nervai

Pasak jo, 1985m. balandžio 26d., apie 5 valandą vakaro, belaisviai įsiveržė į ginklų sandėlį bei apsiginkalvo automatais, 75 mm minosvaidžiu ir užėmė gynybinę poziciją viename kampiniame bokšte. Deryboms ėmęsis vadovauti B Rabanis daugelį belaisvių pažinojęs, todėl kreipėsi į juos vardais:

„Islamudinai, sūneli, mesk ginklą, išei ir pakalbėkim be visų tų kvailysčių“.

Anot pulko vado, B Rabanis nenorėjęs kraujo praliejimo, o labiausiai – neprognozuojamo triukšmo, kuris gali rimtai pakenkti jo partijos įvaizdžiui.

Tačiau sukilėliai tvirtai laikėsi savo. Visa tai tęsėsi apie keturias valandas, o temstant neišlaikė belaisvių nervai. Jie iššovė minosvaidžio miną – ši sprogo vos už kelių metrų nuo B. Rabanio, buvo nukautas jo asmens sargybinis.

Tada įsakyta šturmuoti stovyklą. Vienas afganistanietis granatsvaidžiu iššovė į sargybos bokštą, bet paliestas sviedinys pataikė į ginklų arsenalo sandėlį. Po stipraus sprogimo visi sukilėliai žuvo, liko gyvas tik vienas. Buvo aukų ir tarp kursantų – žuvo dešimt vaikinių.

Be to, žuvo 9 Pakistano armijos kariai, 6 instruktoriai iš JAV, buvo sunaikintas visas ginklų arsenalas: 3 reaktyviniai salvinės ugnies įrenginiai „Grad“ BM-13, apie tūkstantį įvairaus tipo raketų ir minosvaidžių, tūkstančiai šovinių.

Vėliau prabilo ir B. Rabanis. Užsienio žurnalistams jis sakė, jog sukilimą pradėjo stambaus stoto kalinsys. Jis nuginklavo apsaugininką, atnešusį vakarienę, ir atidarė kitas kameras, kuriose kalėjo tarybiniai ir Afganistano karo belaisviai. Šie pagrobė besimeldusių apsaugininkų ginklus.

Bandė išlaisvinti rusai?

Tačiau yra dar kelios šio reikšmingo įvykio versijos.

1985m. viena iš Vakarų radijo stočių pranešė: „Sovietų armijos aviatacija subombardavo pabėgėlių stovyklą, esančią Pakistano pasienyje su Afganistanu. Manoma, kad tokį drastišką žingsnį ji žengė norėdama sunaikinti savo kareivius, tapusius modžahedų belaisviais“.

E. Abdulajevo knygoje „Šaukinys „Kobra“ yra tokios eilutės apie „Omegos“ (KGB) būrio formavimą: ši grupė du mėnesius buvo mokoma specialiai operacijai – didelės tarybinių kareivių kalinių grupės išlaisvinimui iš Afganistano modžahedų nelaisvės.

Jai priklausė ir du lakūnai, du jūreiviai, du užsienio kalbų specialistai, gydytojas. Grupės vadas - Sergejus (pravarde Kruvinasis), turintis patirties „Zenit“ ir „Kaskad“ daliniuose.

Slaptose derybose Afganistano opozicijos lyderiai sutiko paleisti dalį belaisvių, jeigu TSRS pripažins juos karo belaisviais. Šis pripažinimas reikštų, kad TSRS su niekuo nekariauja, padeda broliškai tautai kovoje su banditizmu. Afganistano opozicija ėmė planuoti vienoje iš trečiojo pasaulio šalių tarptautinį teismą, kurio metu visas pasaulis sužinotų ir pamatytų tarybinius kareivius belaisvėje.

Būtent todėl į 9 grupės sudėtį buvo įtraukti galimos teismo šalies kalbos specialistai. Bet 1985m. vasarį lakūnus, jūreivius ir vertėjus iš grupės išbraukė.

Galima daryti prielaidą, kad „Omegos“ būrio atsitraukimui palikti tokie keliai: jūra ar oru, užgrobęs lėktuvą. Tam į grupę buvo įtraukti šių sričių specialistai.

Taip pat yra versija, kad į Badaberą buvo nusiųsta kita – naujai suformuota grupė, kuri, neutralizavusi sargybinius, įsibrovė į kalėjimą ir nebegalėjo (nes buvo apsupta) iš jo išeiti, ir kad niekas jiems neatėjo į pagalbą.

Likimas – nežinomas

Tiek Pakistanas, tiek TSRS ilgai derėjosi, nes tai, kas įvyko, buvo nepalanku abiem pusėms. Pakistanui – dėl to, kad savo teritorijoje kalino svetimos valstybės karo belaisvius, o Tarybų Sąjungai – dėl to, kad vykdė operaciją svetimos valstybės teritorijoje. Todėl abi pusės ir nutarė tylėti.

Gal laikas ir atskleis tiek Badabero maištininkų pavardes (šiandien iš 12 tarybinių kareivių jau žinomos 6), tiek kitų 287 šiame kare be žinios dingusiųjų: 137 – iš Rusijos, 64 iš Ukrainos, 28 iš Uzbekijos, 20 iš Kazachijos, 12 iš Baltarusijos, po 5 iš Azerbaidžiano ir Moldovos, Turkmėnistano, po 4 iš Tadžikijos ir Kirgizijos ir po 1 iš Armėnijos, Latvijos, Gruzijos.

Nepatvirtintais duomenimis, remiantis 1994m. gruodžio mėnėsio žurnalu „Ogoniok“, lietuvis eilinis Algirdas Žutautas 1986m. gruodžio 17 dieną paimtas į nelaisvę Nangarhare. Jo likimas taip pat iki šiol nežinomas.